

Ədəbiyyat üzrə 1946-cı ilin Nobel mükafatçısı: Herman HESSE

Herman Hesse 2 iyun 1877-ci ildə Almaniyanın Kalve şəhərində, alman missioneri ailəsində dünyaya gəlib. Əsərləri ilə insanlığa, bəşəriyyətə mesaj verən yazıçı hələ sağlığında böyük şöhrət qazanıb.

Anası Mariya Hunderit alman teoloqu Herman Qundertın qızı, atası İohannes Hesse Baltik almanları nəslindən olub və missioner kimi bir müddət Hindistanda xidmət edib. Sonradan Hunderitin Kalvedəki nəşriyyatında işləyib. Hermandan başqa ailədə daha üç uşaq da olub.

Ailo 1880-ci ildə Bazeldə köçüb. 1881-ci ildə Herman yerli missioner məktəbinə qəbul olub. O ərafədə balaca Herman maraqlarını və istedadını üzə çıxarmağa başlayıb. Yaxşı rəsmlər çəkib, bir neçə musiqi alətində ifa edib və yazıçı kimi ilk yazılarını yazıb. 1887-ci ildə, on yaş olarkən yazdığı "İki qurdaş" hekayəsini bacısı Marullaya həsr edib.

1886-cı ildə ailəsi yenidən Kalveyə qayıdıb. 1906-cı ildə "Təklər altında" avtobioqrafik povestini yazıb. Daha sonra müxtəlif şeirlər və "Nərgiz və Qızıldodaq", "Gertruda", "Roshaldye", "Demian", "Səhra canavarı", "Muncuq oyunu" kimi əsərlər yazıb.

1846-cı ildə ədəbiyyat üzrə növbəti Nobel mükafatına layiq görülən yazıçıya mükafat "əsrarəngiz yazı üslubu və klassik humanizm ideyalarına görə" verilib.

Dünya şöhrətli nobelçisi Herman Hesse 9 avqust 1962-ci ildə İsveçrədə vəfat edib.

ESSE

Dağ

Hər şey fanidir, vaxtı çatanda hər şey köhnəlidir.

Yarmarka da əvvəlki deyildi, bir vaxtlar varlanmaq arzusuyla ora gələnlər, indi kasıblamışdı. Uzun, qızıl hövrükləri olan qız da çoxdan ora getmişdi, doğduğu uşaqlar da böyümüşdü, indi də hər dəfə payız gələndə şöhrə, yarmarkaya gədirildilər.

Plıyasunya şəhərdəki ustanın arvadıydı, yenə əvvəlki kimi, ayaqları yerdən üzülənə qədər, cavan raqqasələrdən də ürəkli raqqas edirdi. Ərinin qazandıqları da ömürlərinin sonuna qədər onlara bəs edirdi, odur ki, dünyanı vecinə almadan yaşayırdı özü-çün.

Üçüncü qız - gözəl əlləri olanı deyirəm, sonralar tez-tez güzgü dükanında rastlaşdığı yad adamı xatırlayacaqdı. Axı ora getməmişdi, var-dövlət sahibi də olmamışdı, amma əlləri yenə əvvəlki kimi gözəl idi, elə bu səbəbdən daha ağır kəndli işi görmürdü, amma arabir kənd uşaqlarına göz-qulaq olur, onlara baxırdı. Üroyi istəyəndə nağıl da danışırdı, olanlardan-keçənlərdən söz də açardı. Könd uşaqlarını ondan eşitmişdi yarmarka haqqında, kasıbların necə varlanmadığını da, Faldum vilayəti-

lir, mamırlı qayalar günəşdən gözlərini qıyır, bulaqarsa bir an gözünü qırpmadan nəgmə oxuyurdu.

dən-dilo, ağızdan-ağıza yayarıdılar. Adamlar alaqaaranlıq, günəş işığından uzaq mağaraları görmək arzusuyla yaşayırdı, gur şalələlərin, hər havada bir dona giren, bir rəngə çalan buz laylarının gözəlliyindən söz açarıdılar. İstini də, soyuğu da, havanı da, külüyü də - hər şeyi dağ boxq edirdi bu yerlərdə.

Keçmiş unudulurdu. Düzdür, cəzakar, hər kəsin üroyinə olan yarmarkadan da danışıqlar tapılırdı. Amma dağın elə möhlz o gün yarandığına daha heç köş inanmazdı.

Təbii ki, əsrlər boyu dağ bu yerdə varlığını sürmüşdü, hələ bundan sonra da var olacaqdı. Dağ - voton idi, dağ - Faldum idi. Amma üç gözəl qızla skripkaçı haqqında əhvalat hələ də maraqla xatırlanırdı, həmin əhvalatı dinləməyə həmişə cavanlardan kimsə tapılırdı. Evidə tonhalığa çökəlib xəyala dalan, həmin skripkaçı kimi nəgmələrinə öriyib göylərə uçmaq istəyən kimsə...

Dağ möhrürlüğünü qoruyub saxlayırdı. Gündüzlər uzaq okeanın qoynundan qalxan, səmənı dolaraq şərqdən qərbə doğru uzaq məsafə qət edən al günəşi, gecələrsə səmənı qoynuna səpələndən parlaq ulduzlara gətirdi. İldən-ildə qış öz qarıyla, buzuyla onun zirvəsini örtürdü, qar uçuqları artırdı, sonra da yay gəlir, qarın altından güy, sarı rəngli çiçəklər baş qaldırırdı. Çayların qırıqı açılır, mavi sulu göllər günəş

şəfəqləri altında borq vururdu. Yolunu azmış sellorin boğuş susi torpağın canına qorxu salır, il boyu zirvədəki gölmoçələrin donu açılırdı, təkəce yayın ortasında, sayılı günlərdə gölmoçələrdəki buz qatı bir az nazilir, günəşin isti nəfəsi onları az da olsa qızdırır, sonra günəş özü də üşüyüb bu cəhdindən əl çəkir, gecə düşən kimi ulduzlar yenə baş-baş verib pıçıldayırdı.

Qaranlıq mağaralarda sular sükuta dəhliz, əsrlər boyu sinəsini dəyən damcılar daşların sinəsini oyur, bu oyuqların arasında müxtəlif Kristallar əmələ gəlirdi.

Faldum dağının otoyunda bir vadı vardı, doro boyu gümüş sularıyla axan çayın sahilı boyunca söydülər, qızılğaclar bitirdi. Zaman-zaman səvonlər axışır ora gedirdi. O biri vadidə kişilər at çapmaq, silah atmaq öyrənirdilər, gecələrsə uca qaya üstə, günəş batandan sonra iri bir tonqal qalayardırlar.

Zaman atını çapıb gedirdi. Dağ sevgililər vadisini də, kişilərin at çapıb silah atdığı doro ni də qoruyub saxlayırdı, çobanlara, ovçulara sinəsində yer edir, ev tükənlərə qoynundan daş, torpaq, ətüməyo domir verirdi. İlk dəfə yay vaxtı sinəsində qalanan tonqalı görəndə qədər yüz illər boyu qürur-lə dayanıb dünyaya baxar, zəmanənin gər-dişinə baş qoşmazdı. Birdən, şəhərin küt çaynaqlarının ona doğru dartıldığını, ovçuların arbaletləri, tüfəngləri sinələrinə sıxıb ona tuşladıqlarını gördü. Əsrlər bir-birini əvəz edirdi, illər dəqiqliklə fəsilələr, fəsilələr dəqiqliklə saatlara bölünürdü.

Dağ uzun illərdən bəri sinəsində alxan tonqalı görməyəndə sarsıldı. O biri tərəfdə nə baş verdiyi, bir daha qoynunda tonqal görməyəcəyi, doralərin boşalması, ciğurların kimsəsiz qalması, ətrafı qanqal basmağı onu sarsıtmırdı. Yüz illər boyu davam edən düzəmin pozulması, Faldumun yarısın xarabəyə çevrilməyi üroyini sıxırdı. Aşağı baxımır, dağın şəhərin yemindən qurulması onu maraqlandırmırdı. Hər şey dağ üçün önəmliyyəti itirmişdi. Yavaş-yavaş başqa şeylər çəkirdi diqqətini. Zaman keçir, dağ qarıyırdı. Günəş əvvəlki kimi səmənı işni götürür, ulduzlar əvvəlki kimi alış-yandırır, amma dağ onlara başqa cür baxır, daha özünü onlara tay tutmurdu. Günəş o, ulduzlar da cəynlə deyildi. Əsas dağın özünə, sinəsinə sığınanlara olanlar idi. Hiss edirdi ki, iradəsindən asılı olmayaraq qayaların, mağaraların dorinliklərində nəso baş verir, daşlar qat-qat kəsilir, çaylar, şalələlər sanki bir-birliyə didişir.

Buzlaqlar oriyib göl olur, meşənin yerini daş-kəşək alır, qara bataqlıqlar, talalar yox olur, sıralı torpaqlar sanki kömürə çey-

Dağın xatirəsi, dağla bağlı arzular atalardan oğullara, onlardan nəvələrə keçirdi.

nin dağa çevrilməyini də o danışırdı.

Bu əhvalatı təbəssümlə danışan qız, elə təbəssümlə də şahzadə əlləri kimi incə əllərinə baxardı, əsində həyəcan, zərifiik hiss olunardı, adama elə gələrdi ki, bu anlarda tok qalmağına, ora getməyəcəyinə baxınayaraq, ondan xoşbəxt adam yoxdur. Gözəl əlləri olan qız nağıllarını özge uşaqlarına danışırdı...

Zaman keçirdi, cavanlar qocalıb ölürdü. Birəce dəyişməyən, əbədi olan dağ idi. Elə ki, qara buludlar dağın başının üstünə kösürüb boyaz qarını onun sinəsinə səpirdi, elə bilirdin dağ güllər, insan olmadığımı sevinir, ölümlərinin insanların ölçüləri ilə düz gəlmədiyini üçün şadlanırdı.

Parlaq zirvələr hər tərəfdən şöhrəti qucağına almışdı, gündüz vaxtı nəhəng kölgələr torpaqda sürünürdü. köhrizlər, çaylar hər fəsildə bir cür axırdı, dağ ana kimi onların hamısına qucaq açmışdı: qoynunda meşələr pıçıldayırdı, al-əlvən çiçəklər açmış talalar mürgü döyür, quzeylərində qar qa-

Dağın dorinliyində mağaralar vardı, gümüşü damcılar illər uzununu daşlara çırpılır, şaqıltıyla əks-səda veririrdi, daşlar oyulur, zaman-zaman həmin oyuqlarda müxtəlif kristallar əmələ gəlirdi.

Zirvəyə insan ayağı doymomışdı, ancaq orada dairəvi göl olduğu barədə iddia edənlər də vardı və deyirdilər ki, günəş, Ay, ulduzlar əsrlər boyu o gölə baxıb güzgülənirmiş. Nə bir insana, nə bir başqa canlıya səməyə dartıran, ucağığandan zirvəsində qartalların belə uçmağına nəfəsi çatmayan gözəlliyə baxmaq nəsbə olmamışdı.

Faldum camaatı şəhərdə və vadidə şad-xürrom yaşayırdı, adamlar körpöləri xaq suyuna salır, sənətkarlıqla, ticarətlə məşğul olub, ölənləri dəfn edirdilər. Dağın xatirəsi, dağla bağlı arzular atalardan oğullara, onlardan nəvələrə keçirdi. Keçi ovçularını, çiçək toplayan əcazətilər və biçinçiləri, sürülərini Alp dağlarında otaran çobanlar və soyuyahlar bu incəni tərifləməkdən yorulmaz - şairlər, nağılçılar onun vəsfini dil-

rilir, sükuta dalır.

Günəş, ulduzlar əvvəlki deyil. Heç külək də, qar da, sular, buzlar da ona tay deyil. Ona tay olan əsrlərlə davam edən və sonunda yavaş-yavaş itən, xəyala, ruha çevrilən, yanıb kül olanlardı.

Çayların başını ehtiyatla dərəyə doğru çəkdi, astaca qar uçuğunu silkələdi, günəşin üzünü sakitcə çiçəkli yamaca yönəltdi. Yamaca çırpılan şüalar insanları xatırlatdı. Yox, onları özünə tay tutduğundan deyildi bu xiffət, sadəcə, gözü axtarırdı, vəssalam. Tənhalıqından, unudulduğundan sıxılırdı. Amma şəhər artıq yox idi, sevənlərin nəğmələrini eşitmək olmurdu, çəmənliklər boyu səpələnən evlər gözə dəymirdi. İnsanlar itmişdi. Sanki onlar da yanıb kül olmuşdular. Ətraf sakit idi, səma, hava, onun kölgəsi...

Dağ silkələndi, elə ki, silkələndi, zirvəsi qopub aşdı, qırıntılar çoxdan daşla dolan, sonra dənizə çevrilən sevgililər dərəsinə töküldü.

Bəli, zaman dəyişmişdi. Nə olmuşdu, dağ insanları nədən belə tez-tez xatırlayırdı? Məgər günəş qüruba gedəndə qaya üstə qalanan tonqalın şəfəqləri gəcənin qaranlığında bərq vurub ətrafa işıq saçanda hər şey gözəl deyildimi? Sevənlərin nəğmələrini dinləmək xoş gəlmirdimi ona? Necə də gözəl oxuyurdular!

Qoca dağ xəyala daldı, əsrlərin bir-birini qovmağını sanki hiss etməmişdi, mağaralardakı sal daşların parçalanmağından, divarların uçmağından xəbər tutmamışdı. İnsanları xatırladıqca qərribə bir ağrı hiss edirdi, geridə qalan illərin anlaşılmaz xatirələri ağır yük kimi çiyini əyirdi, sevgi hisslərini sıxırdı, heç vaxt insan ola bilmədiyi üçün xiffət çəkirdi, sanki faniyin fərqiə indi varmağa başlamışdı.

Əsrlər, minilliklər ötüb keçdi. Sal daşlarla əhatə olunan dağ xəyala dalmışdı. Əvvəllər nə idi o? Arxada qoyub gəldiyi dünyaya nə bağlayırdı onu? Dərin xəyalların mürgüsündə köks ötürdü, bütün varlığı ilə aşağı dartındı. Nə vaxtsa ruhunda yanan dostluq, sevgi alovuna qızınan o olmamışdımı? Məgər həmişə tənha olan, möhtəşəm olan, bu tənhalıqlara, bu möhtəşəmliklərə şərik olan o deyildimi? Məgər dünya yarananda anası nəğmələrini ona oxumurdumu?

Dağ dərin xəyala daldı, sinəsinə sığmayan mavi göllər qaraldı, keçilməz bataqlığa çevrildi, yaşıl otların, rəngbərəng çiçəklərin üstünə daş yağışı çiləndi.

Dağ fikrə getdi, uzaqdan xəfif bir səs eşidildi, insan səsi, insan nəğməsi gəldi. Dağ çəkdiyi əzabın şirinliyindən silkələndi. Qəfildən qulağına xoş bir səs, gözünə cavan bir oğlan göründü. Bu səsin sehrindən günəş gözünü qamaşdırdı, minlərlə xoş xatirə yenidən onu qoynuna aldı...

Dağ qara gözləri olan adamı gördü, həmin qara gözlər inadla soruşurdu:

"Bəs sən? Sən nə istəyirsən?"

Arzularını çözməyə başladı, lal arzular dilə gəldi, ruhuna dolan əzab əriyib itdi, daha uzaq, itib gedən, ona kədər verən, dərd gətirən keçmişləri xatırlamağa səbəb duymadı.

Dağ silkələndi, yerlə bir oldu, bir vaxtlar Faldum şəhəri olan yerdə ucubacağı görünməyən dəniz ləpələndi, günəş də, ulduzlar da o dənizin üstüylə min illik, milyon illik yola davam etdi...

Rus dilindən tərcümə edən:

Əyyub QIYAS